

- без дужок через тире (напр., “Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві” – ч. 2 ст. 6).

Отже, формування бездоганних законодавчих дефініцій як самостійних правових приписів є складним пізнавальним процесом. Практикою законотворення вироблено низку правил, що дають змогу підвищити ефективність цього інструменту юридичної техніки: а) уведення в понятійний обіг дефініцій має бути обґрунтованим; б) дефініції слід вживати в разі конкретизації термінів, їх неоднозначного тлумачення, застосування в певному акті терміна вперше; в) у визначеннях понять не повинно бути повторення того, що вже наявне в понятті; г) важливо узгоджувати обсяг визначення та саме явище/предмет, яке охоплюється відповідним поняттям; г) у дефініціях не повинні вживатися оціночні судження й терміни, що потребують роз’яснень; д) дефініції не мають містити понять, які потребують визначення; е) слід намагатися розробляти повні та водночас стислі визначення.

Костицький М.В., академік НАПрН України, член-кореспондент НАПН України доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

ЛІНГВІСТИКА ЯК МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Під лінгвістикою (франц. – *linguis-tique*, від лат. *lingua* – мова) традиційно розуміють науку про мову чи мовознавство. Мовою є система словесних знаків, яку людина використовує для спілкування, мисленевої діяльності, нагромадження, збереження і передачі інформації, досвіду. Мова виступає соціальним продуктом, який в житті суспільства виконує ряд функцій: комунікативну, сигніфікативну, експресивну, впливу, виразу думки (мислі), пізнання.

Тобто, мова є одночасно інструментом пізнання і носієм знання, отриманого в результаті пізнання. Починаючи з

Стародавньої Індії, а пізніше в Елладі та Римі мова стає важливим і невід'ємним інструментом суспільно-політичної і державно-правової діяльності. Здатність оволодіти поетикою, а ще більше риторикою цінувалось як найвище мистецтво. Лише люди, які досягнули публічного успіху завдяки мовним здібностям, могли претендувати на високі шаблі визнання в суспільстві – ставати архонтами, архистратигами, сенаторами, консулами, преторами і трибуналами.

У період Модерну, особливо на його завершальній стадії (перша третина ХХ ст.) мистецтво риторики занепадає, йому на зміну, особливо в юриспруденції, приходять письмова словесна «творчість».

У цей же час набуває значного розвитку завдяки теоретичним працям Фердінанда де Соссюра філософська лінгвістика, основою якої є дихотомія мови і мовлення, концепція знака як єдність означуваного і означаючого, виділення синхронного і діахронного аспектів вивчення мови, погляд на світ як на сукупність окремих сутностей, які наділені властивостями самоотождження і наявної присутності, і на людину як монаду – Его, яка, оперуючи мовою, виходить за межі вузько лінгвістичної сфери. Цей вчений розглядав природні мови як знакові системи та розробляв теорію значення знаків у межах наукової дисципліни, яку він назвав семіологією.

Семіологія (або семантика) на сьогодні є загальною теорією чи комплексом теорій, яка (які) досліджують властивості знакових систем або систем знаків, кожному з яких надається певне значення.

Прикладами знакових систем є:

- природні мови;
- мова мистецтва;
- мова науки і наукових теорій;
- системи сигналізації у природі («мова братів наших менших»);
- «мова» машин і автоматів;
- «мова» для спілкування людини і машини.

Для семіотичного підходу характерним є виділення трьох аспектів:

- 1) синтактики, присвяченої вивченню синтаксису знакових систем;

2) семантика, яка вивчає знакові системи як засоби вираження сенсу (змісту) та інтерпретує знаки і поєднання знаків;

3) прагматика, яка вивчає відношення між знаковими системами і тими, хто сприймає, інтерпретує та використовує інформацію, що в них міститься.

Більший інтерес для нас з цієї тріади складає семантика як частина семіотики, що вивчає знаки і знакові системи з точки бачення їх суті (смыслу). В той же час, оскільки предметом семантики є мова, вона є складовою частиною лінгвістики і логіки. В першому випадку вона виступає як семантика природної мови, в другому – як семантика формальної мови. Цей зв'язок семантики з лінгвістикою і логікою є виразом загальної філософської (та й психологічної) проблеми зв'язку мислення і буття, мови і мислення.

Юриспруденція як науково-практичний комплекс виступає одночасно як: юридична наука, знання права, практична юридична діяльність, застосування права.

Юридична наука є специфічним видом пізнавальної діяльності, спрямованої на вироблення об'єктивних, правильних і обґрунтованих знань про право і державу, закономірність їх виникнення в соціумі, розвиток, функціонування та правоохорону. Юридична наука виконує коментаторську, дидактичну, прогностичну, епістемологічну функції, виступає самостійною галуззю знання і пізнання.

З іншого боку вона перебуває у постійному зв'язку із юридичною практикою, відповідає на її запити, готує для неї теоретичні обґрунтування та концепції. Юридична практика як правотворення, правозастосування і правоохоронна діяльність постійно потребує наукових роз'яснень, узагальнень, корекції. Без такого двостороннього зв'язку і взаємовпливу юридична наука виродилась би в юридичну догматику та схоластику, а юридична практика – в юридичне ремісництво, сухе, формальне розуміння закону та його догматичне розуміння.

Нами вже вказувалось раніше, що юриспруденція в своїй структурі має наступні підсистеми: філософську, теоретичну, методологічну, історичну, компаративістичну.

Методологічна підсистема юриспруденції пов'язана з її гносеологією, тобто змістом і технологією пізнання. При цьому йдеться і про наукове юридичне (емпіричне і теоретичне)

пізнання і пізнання практичне в процесі правотворення, правозастосування і правоохорони.

Методологічний арсенал наукового юридичного пізнання значно розширюється. Можна стверджувати, що в ньому все ширше застосовуються методології прагматизму, феноменології, екзистенціалізму, герменевтики, антропології і аксіології. Хоча, звичайно, домінуючою є методологія позитивізму та його різновиду – нормативізму.

Пізнання в юридичній практиці жорстко прив'язане до позитивізму, нормативізму та логіки і лінгвістики як методологій. Пізнання і в науці, і на практиці починається за допомогою лінгвістичного (семантичного) визначення понять, розкриття їх змісту. Правда, в юриспруденції використовуються поняття і категорії, розроблені ще в період кодифікації Юстиніана (VI ст. н.е.). За майже півтори тисячі років, звичайно, змінилося їх сутнісне “наповнення”, але юриспруденція є доволі консервативна сфера і всілякі наукові (зокрема, методологічні) новели проникають у неї дуже повільно.

Симоненко Л.О., провідний науковий співробітник Мовно-інформаційного центру НАН України, Учений секретар Комітету наукової термінології НАН України, кандидат філологічних наук, професор

УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Юридична термінологія належить до найдавніших терміносистем, виникнення і розвиток якої пов'язаний із розвитком суспільства та його політично-правових норм. Мова права привертає до себе увагу не лише юристів, а й філологів, перш за все тією важливою функцією, яку вона відіграє в суспільстві через закріплення мовними одиницями законодавчих понять, що виникають у правовій сфері життя суспільства й обслуговують її потреби. Незважаючи на те, що мова безпосередньо не впливає на зміст юридичних документів, ступінь їх досконалості, точність, ясність значною мірою